

แนวทางการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์และ คุณค่าทางสังคมในประเทศไทย *

Guidelines for Applying for Social Impact Assessment and Valuation in Thailand

สกุทธิพย์ กীরติพันธ์วงศ์, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, และ สันติ เต็มประเสริฐสกุล
Sakulthip Kiratiphantawong, Cholvit Jearajit and Santi Termprasertsakul
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University
Corresponding Author, E-mail: sakulthip@nisecorporation.com

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวทางการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์และคุณค่าทางสังคมในประเทศไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การประยุกต์ และรูปแบบแนวทาง การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมในภาคส่วนต่าง ๆ ในประเทศไทย ตลอดจนวิเคราะห์ความเชื่อมโยงไปสู่การส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน และแนวทางการส่งเสริม ทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติ ที่เหมาะสมในประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ผู้ประยุกต์มาตรฐาน จำนวน 8 คน ซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกจากองค์กรที่มีประสบการณ์ในการประยุกต์ และกลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ส่งเสริมพัฒนามาตรฐานจำนวน 4 คน ผู้วิจัยคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาคการศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

* ได้รับความเห็นชอบ: 20 มีนาคม 2567; แก้ไขบทความ: 22 พฤษภาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 23 พฤษภาคม 2567

ผลการศึกษา พบว่า ระดับความเข้าใจและการนำไปสู่ภาคบังคับใช้ในวงกว้าง โดยการประยุกต์และการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมในประเทศไทย มีการบูรณาการความร่วมมือและมีความเข้มแข็งในระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน รูปแบบการประยุกต์และการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมในประเทศไทยสอดคล้องกับ "LIST MODEL" ที่มี 4 มิติ 20 องค์ประกอบ ทั้งนี้รูปแบบการประยุกต์มีลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน และมีการหลอมรวมศักยภาพและการบูรณาการความร่วมมือในการสร้างคุณค่าร่วมที่ครอบคลุมทั้งมิติคุณค่าทางการเงิน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีการยึดโยงระหว่างความรับผิดชอบและความร่วมมือด้วยการกำหนดตัวชี้วัด ผลสัมฤทธิ์และคุณค่าทางสังคมร่วมกันกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาคการศึกษา ซึ่งนำไปสู่การบูรณาการความร่วมมือสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกัน

คำสำคัญ: การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม; คุณค่าทางสังคม; เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

This paper aims to study guidelines for applying for social impact assessment and valuation in Thailand. In addition, this study also aims to analyze the linkage between the SIA application, the achievement of SDGs, and the promotional guidelines at both the policy and implementation level and appropriate to the Thai context. Then, the qualitative research methodology collected information from the existing documentary and semi-structured interviews with groups of key informants via purposive sampling, consisting of Group 1: SIA applicators, selected from organizations that have relevant experience in applying SIA, 8 people and Group 2: SIA experts or promoters, selected from experts with relevant experience in SIA development, 4 people and using descriptive analytics.

The results of the study found that the SIA application in Thailand has been reinforced by the integration of collaboration among various sectors. It was found out that the level of understanding and implementation was both higher and broader than expected, and aimed toward sustainable development. The model for application of social impact assessment and valuation in Thailand is in line with the "LIST Model", containing 4 dimensions, and 20 constituents. Significantly, the application model is purposefully characterized by a continuous development process to promote the SDGs. A blending of the potential, diversity and integration of cooperation has been formed to create shared values covering financial, social, and environmental dimensions. Moreover, a tight link between accountability and cooperation has been made by mutual social values and specifying key indicators, jointly with relevant sectors.

Keywords: social impact assessment framework; social values; sustainable development goals

1. บทนำ

การพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดจากการพยายามสร้างความร่วมมือเพื่อปกป้อง ป้องกัน และแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นวาระสำคัญระดับสากลเพื่อนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจใหม่ รวมถึงการทำให้ผู้คนในสังคมตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน และพิจารณาให้เป็นปณิธานร่วมกันของทุกประเทศให้เกิดการยอมรับและเห็นด้วยว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังและเร่งด่วน (Cassen, 1987, p. 126) โดยมี องค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ที่เป็นแนวทางการพัฒนาที่ครอบคลุมและมุ่งหวังให้เกิดความสมดุลการพัฒนาในมิติ การเติบโตทางเศรษฐกิจ ความครอบคลุมทางสังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และกำหนดเป้าหมาย SDGs ซึ่งมีตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม เป็นแนวทางในการติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนาอย่างยั่งยืนใน 5 มิติ ได้แก่ สังคม (People) สิ่งแวดล้อม (Planet) ความเจริญทางเศรษฐกิจ (Prosperity) ความสันติสุขของภาคส่วนต่างๆ (Peace) และความเป็น

พันธมิตรสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกัน (Partnership for the Goals) เพื่อให้แต่ละประเทศดำเนินการร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพและมีความร่วมมือในการพัฒนาของทุกภาคส่วนในสังคม

จากสถานการณ์ทั่วโลก พบความเสี่ยงในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในปี พ.ศ. 2573 ตลอดจนวิกฤติทางสิ่งแวดล้อมและสังคมที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการยกระดับความสำคัญในการส่งเสริมผลักดันการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณของทุกภาคส่วน มิเพียงแต่เพื่อการสร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ แต่มุ่งหวังผลสัมฤทธิ์ทางสังคมและความสมดุลสิ่งแวดล้อมเป็นหลักสำคัญด้วยเช่นกัน (Africa Union, 2021) เพื่อบูรณาการคุณค่าทางสังคมเข้าไปสู่กระบวนการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ ตลอดจนบริหารจัดการให้เกิดการบรรลุการสร้างคุณค่าทางสังคมขององค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องมีการประยุกต์กรอบแนวทางมาตรฐานเครื่องมือการประเมินผลสัมฤทธิ์และคุณค่าทางสังคม การศึกษาแนวทางการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์และคุณค่าทางสังคมในประเทศไทย จะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดความตระหนักตลอดจนเรียนรู้แนวทางการประยุกต์ปฏิบัติจริงในภาคส่วนต่างๆ นำไปสู่การเร่งเส้นทางการบรรลุเป้าหมายพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการสร้างคุณค่าทางสังคม และการสะท้อนผลสัมฤทธิ์ เชื่อมโยงศักยภาพในการพัฒนาและการเข้าถึงทรัพยากร ร่วมมือทุกภาคส่วน การสื่อสารเป้าหมายขององค์กรในเชิงคุณค่าทางสังคมทวีความสำคัญมากขึ้นในความคาดหวังของผู้บริโภค การดำเนินธุรกิจยั่งยืนจำเป็นต้องรักษาความสมดุลระหว่างมิติเศรษฐกิจและสังคม รูปแบบแนวทางและบริบทขององค์กรและภาคส่วนที่แตกต่างกันอาจมีผลปัจจัยรูปแบบการประยุกต์ที่แตกต่างออกไปทั้งในระดับนโยบาย แผนงาน โครงการ การศึกษาแนวทางการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมในประเทศไทย จะช่วยส่งเสริม และขยายคุณค่าทางสังคมจากการดำเนินงานภาคส่วนต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งสะท้อนผลสัมฤทธิ์และสร้างคุณค่าสู่สังคมไทย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบแนวทางการประยุกต์กรอบมาตรฐานการประเมินผลสัมฤทธิ์และคุณค่าทางสังคมในภาคส่วนต่างๆ ในประเทศไทย ตลอดจนวิเคราะห์ผลความเชื่อมโยงไปสู่การส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีพหุกรณีศึกษา (Multi-Case Studies) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์กรอบมาตรฐานการประเมินผลสัมฤทธิ์และคุณค่าทางสังคม ผู้วิจัยได้พัฒนารอบแนวคิดในการวิจัย โดยอ้างอิงแบบจำลองของแนวคิด และกระบวนการที่เชื่อมโยงเพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรม และการพัฒนาสังคม ส่งเสริมการสร้างดุลยภาพทางสังคม และนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน LIST MODEL (พระสุธีรัตนบัณฑิต (อภาภักโร) และ พระพรหมบัณฑิต (ธมมจิตโต), 2562) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร วารสาร และวิทยานิพนธ์ เพื่อนำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลมี 2 ประเภท ได้แก่ 1) การศึกษาวิเคราะห์เอกสาร ใช้การวิเคราะห์เอกสารที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบบันทึกตามประเด็นที่ต้องศึกษาในกรณีศึกษาต่างประเทศ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาคการศึกษา และ 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ได้แก่การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่คัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งพิจารณากลุ่มเป้าหมายที่ครอบคลุมความหลากหลายของประชากรใน 2 กลุ่มลักษณะ ได้แก่

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 ผู้ประยุกต์มาตรฐาน คัดเลือกจากองค์กรที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องในการประยุกต์แนวทางการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาคการศึกษา ภาคส่วนละ 2 หน่วยงาน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้พัฒนาส่งเสริมมาตรฐาน คัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในการประยุกต์ พัฒนา หรือส่งเสริมมาตรฐาน ภาคส่วนละ 1 คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลด้านวิชาการจากแหล่งข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้อง อย่างรอบด้าน และครอบคลุมจากแหล่งที่มีความเชื่อถือ โดยมุ่งเน้นที่การเก็บข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสาร บทความต่าง ๆ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีการคัดเลือกแหล่งข้อมูลที่มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับทางวิชาการ หลังจากผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้นำมาตรวจสอบความครบถ้วน ความถูกต้อง และความแม่นยำของข้อมูล (Validity) การตรวจสอบความตรงของข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า (Triangulation Technique) โดยวิธีเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้นำมาเพื่อลดปัญหาจุดอ่อนจากความลำเอียง เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) ตามกรอบแนวทางการพัฒนาสังคมสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน LIST MODEL โดยการแสดงและหาข้อสรุป ดีความ และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลการวิจัยตาม 4 มิติ ทั้ง 4 ภาคส่วนในประเทศไทย

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า ความตื่นตัวในการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมในประเทศไทย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาคการศึกษา โดยทุกภาคส่วนสะท้อนความสำคัญของบริบทโลก และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผสมกับความเร่งด่วน ที่จะผลักดันสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นปัจจัย และตัวกระตุ้นให้องค์กรทุกภาคส่วนปรับตัวตั้งแต่ระดับนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่จริงจัง มีกระบวนการกลไกการผลักดันมิติสังคมให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น และสะท้อนความจำเป็นที่ต้องผลักดันเรื่องนี้ ในระดับที่มีความสอดคล้องกับแรงผลักดัน ความต้องการ ตลอดจนมาตรฐาน และแนวปฏิบัติในระดับสากล

การประยุกต์ใช้การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมในองค์กรชั้นนำของประเทศไทยเริ่มต้น และพยายามปรับใช้มาตรฐานสากลต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบริบทและเป้าหมายขององค์กร เริ่มจากแรงจูงใจที่เดียวกันในการประยุกต์ใช้ แต่มีปัจจัยที่สะท้อนมาจากบริบทและโครงสร้าง

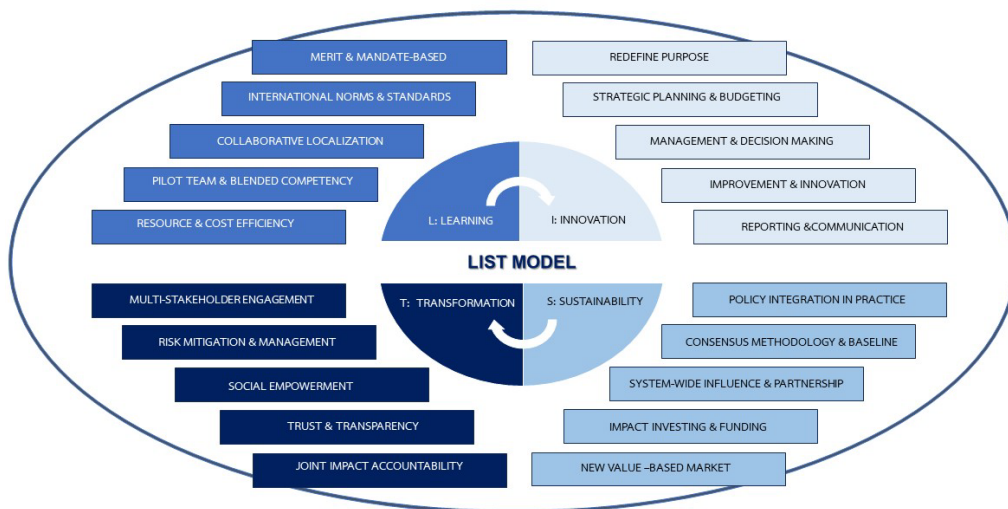
ขององค์กรที่ต่างกัน ทั้งนี้การเรียนรู้และการสนับสนุนในการประยุกต์ใช้ที่มีการก้าวหน้าในภาคการศึกษาและภาคสังคมของประเทศ อย่างไรก็ตามยังมีความซับซ้อนและสับสนในการตีความผลสัมฤทธิ์ทางสังคม และการนำไปใช้สื่อสาร ซึ่งเป็นความท้าทายของสถานการณ์ในประเทศไทย ทั้งนี้ การเข้าใจร่วม จากฐานคิดของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงที่สะท้อนความหมายของผลสัมฤทธิ์ในมุมมองของการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสังคม ความเข้าใจในเชิงลึกตามกรอบมาตรฐาน และความชัดเจนของการนำผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ไปใช้สื่อสาร สร้างการรับรู้ต่อหน่วยงานภายนอก ยังมีความท้าทาย

นอกจากนี้ รูปแบบแนวทางการประยุกต์ของทุกภาคส่วนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยระดับความตระหนักที่เกิดขึ้น เราจึงพบ การคัดเลือกโครงการหรือประเด็นนำร่องซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการทดลองและสร้างความมั่นใจในการเรียนรู้และการประยุกต์เครื่องมือที่เหมาะสม นอกจากนี้ การสื่อสารและรายงานผลงาน Impact Performance เชื่อมโยงการนำกรอบมาตรฐานไปประยุกต์ใช้และพัฒนาในระดับนโยบาย การกำหนดนโยบายและการพัฒนาบทบาทขององค์กร ส่งเสริมความสอดคล้องและความชัดเจนในทิศทางด้านสังคมและความยั่งยืน ตลอดจนการเป็นผู้นำแนวทางใหม่ในระดับสากล ผลจากกระบวนการทดลองแสดงถึงความท้าทายและความต้องการให้เกิดการพัฒนากลไกและกระบวนการส่งเสริมความต่อเนื่องและยั่งยืนในประเทศไทย ซึ่งการส่งเสริมสิทธิประโยชน์ แรงจูงใจ และความต้องการและทิศทางการสนับสนุนส่งเสริมที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมเป็นมาตรการหนึ่งในกลไกสำคัญที่จะผลักดันให้เกิดความต่อเนื่องขององค์กร ตลอดจนการผลักดันให้เกิดการขยายผลไปสู่หน่วยงานอื่นๆ ในห่วงโซ่การดำเนินงาน โดยพบว่าการหาข้อตกลงและแนวปฏิบัติใหม่ร่วมกัน จะผลักดันให้เกิดอัตราเร่งในการประยุกต์ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้นในประเทศไทย

จากการทดลองประยุกต์ของหน่วยงานต่าง ๆ เริ่มได้รับความตระหนักมากขึ้นในทิศทางทิศทางเดียวกัน ในระดับความเข้มข้นและความชัดเจนของผลลัพธ์ที่แตกต่างกันตามเป้าหมายของหน่วยงาน การเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนคือความเข้าใจและความเชื่อมโยงที่เพิ่มขึ้นกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน การพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมและการส่งเสริมการเรียนรู้และแนวปฏิบัติใน Value Chain และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการกระจายทางด้านการพัฒนาผู้เชี่ยวชาญในสาขานี้และการโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรด้านสังคม นอกจากนี้ยังเกิดเวทีการร่วมคิดร่วมทำในการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม โดยเฉพาะในระดับสากล

4 มิติ 20 องค์ประกอบสำคัญในการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์และคุณค่าสังคมในประเทศไทย

ภาพที่ 2. องค์ประกอบสำคัญในการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์และคุณค่าสังคมในประเทศไทย

จากการวิเคราะห์สรุปรูปแบบแนวทางการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์และคุณค่าทางสังคมในประเทศไทยพบความเชื่อมโยงไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน พบกรอบแนวทางประยุกต์ใน 4 มิติ 20 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การเรียนรู้ (Learning) รูปแบบการประยุกต์ (Innovation) กลไกความยั่งยืน (Sustainability) และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง (Transformation) โดยทั้ง 4 มิติ เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Process) (พระสุธีรัตนบัณฑิต (อาภากร), 2561) ผลการศึกษา พบว่ากรณีศึกษาทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม ภาคการศึกษา มีลักษณะแนวทางการและรูปแบบการประยุกต์ตาม LIST MODEL ได้สอดคล้อง 20 องค์ประกอบ ดังนี้

มิติที่ 1 การเรียนรู้ (Learning) เป็นตัวกระตุ้นการประยุกต์มาตรฐานการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม และรวมความเป็นตัวตน บริบท และสภาพแวดล้อมขององค์กร นำไปสู่การตกผลิกรูปแบบแนวทางการประยุกต์ที่เหมาะสม ที่ประกอบไปด้วย 1) Merit & Mandate-Based การตระหนักถึงความสำคัญของการประยุกต์มาตรฐานการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม จาก Merit-Based และ Mandate-Based เพื่อกำหนดความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์กร

2) International Norms & Standards การพัฒนาองค์ความรู้และกรอบมาตรฐานระดับสากล
3) Collaborative Localization การขับเคลื่อนความร่วมมือในระดับท้องถิ่น โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นส่วนร่วมในการปรับทิศทางของการพัฒนา 4) Pilot Team & Blended Competency การสร้างศักยภาพในทีมงานนำร่องและการคัดเลือกทีมงานที่มีความผสมผสานของทักษะและมุมมอง และสุดท้าย และ 5) Resource & Cost Efficiency การตอบความคุ้มค่าและผลสัมฤทธิ์ทางสังคมจากทรัพยากรและการดำเนินงาน

มิติที่ 2 รูปแบบการประยุกต์ (Innovation) เป็นมิติที่นำเสนอมุมมองในภาพกว้าง และครอบคลุมรูปแบบแนวทางการนำไปสู่การประยุกต์มาตรฐานการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม โดยแนวทางการประยุกต์จะมีความสอดคล้องจากกระบวนการเรียนรู้ ตกผลึกสู่การเริ่มทดลองรูปแบบแนวทางการประยุกต์ที่เหมาะสมขององค์กร ประกอบด้วย 1) Redefine Purpose ปรับวิสัยทัศน์และเป้าหมายเพื่อสร้างความชัดเจนและเสนอคุณค่าทางสังคม เป็นมิติที่สำคัญของการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม 2) Strategic Planning & Budgeting การกำหนดแผนและงบประมาณเพื่อสร้างผลลัพธ์และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดผลในระดับสูงขึ้น และสนับสนุนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับเป้าหมาย 3) Management & Decision Making การบริหารและการตัดสินใจที่ใช้การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงแผนและการดำเนินงาน 4) Improvement & Innovation การใช้การประเมินผลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและนวัตกรรมในการดำเนินงาน และ 5) Reporting & Communication การรายงานผลและการสื่อสารที่มุ่งเน้นการเปิดเผยข้อมูลเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานร่วมกันในโซ่อุปทานหรือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

มิติที่ 3 กลไกความยั่งยืน (Sustainability) องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนร่วมกัน ผลจากการประยุกต์ใช้การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมในองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน ภาคสังคม และภาคการศึกษา ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวประกอบด้วย 1) Policy integration in practice การผลักดันนโยบายจากระดับองค์กร ภาคส่วน และประเทศ มีผลให้เกิดกลไกในการบูรณาการเข้าสู่ระบบงานปัจจุบันและสร้างความต่อเนื่อง 2) Consensus Methodology & Baseline การมีข้อตกลงร่วมกันและข้อมูลฐานที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้าใจและยอมรับร่วมกันระหว่างหน่วยงาน 3) System-wide Influence & Partnership การสร้างพันธมิตรภาคีเครือข่ายเพื่อผลักดันการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมให้เกิดผลและมีความยั่งยืน 4) Impact Investing & Funding การใช้แรงจูงใจจากการลงทุนและจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม และ 5) New Value – Based Market การสร้าง

ตลาดใหม่ที่มีความต้องการคุณค่าทางสังคมเพื่อสนับสนุนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มิติที่ 4 ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง (Transformation) การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลอย่างชัดเจน ไม่เพียงแคในระดับองค์กรเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบไปยังระดับกว้างขวางของสังคม ด้วยมุมมองที่ลึกและกว้างขวางมากขึ้น เน้นไปที่การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย การบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างความเชื่อถือและโปร่งใส ด้วยการมองเห็นประโยชน์ในระยะยาวและการเสริมความรับผิดชอบร่วมกัน โดยมี 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) Multi-Stakeholder Engagement การมีความมุ่งมั่นในการร่วมมือของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย ช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความหลากหลายและความเข้าใจที่ลึกซึ้งในองค์กรและสังคมในระยะยาว 2) Risk Mitigation & Management การจัดการความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพช่วยลดผลกระทบที่เป็นลบและเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารจัดการกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในกระบวนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม 3) Social Empowerment การสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายช่วยเสริมพลังและความเชื่อมั่นในการทำงานร่วมกัน และเพิ่มความเข้มแข็งของสังคม 4) Trust & Transparency การสร้างความไว้วางใจและความโปร่งใสในกระบวนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยลดปัญหาและเพิ่มความเสถียรภาพ และ 5) Joint Accountability & Impact การมีความรับผิดชอบร่วมกัน และการกระทำที่มีผลสัมฤทธิ์ทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืน และมีความสำเร็จในการบริหารจัดการปัญหาความท้าทายในสังคม

จากการสังเคราะห์บทเรียนและกรณีศึกษาทุกภาคส่วน พบว่า กระบวนการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมที่ครบองค์ประกอบ และมีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง จะผลักดันให้เกิด 1) ระบบในการประเมินและบริหารจัดการผลสัมฤทธิ์ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน 17 เป้าหมาย 2) ระบบการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรและการลงทุนทั้งภาครัฐ เอกชน สังคมและ ภาคการศึกษาที่สะท้อนผลสัมฤทธิ์เพื่อให้เกิดประสิทธิผลผลตอบแทนทางสังคมที่เติบโต 3) ระบบการพัฒน่องค์ความรู้วัฒนธรรมเพื่อเร่งผลสัมฤทธิ์ทางสังคมด้วยงบประมาณที่คุ้มค่าและเกิดประสิทธิภาพดีขึ้น และข้อ 4. นับเป็นข้อที่สำคัญอย่างยิ่งคือเกิดระบบโครงสร้างการดำเนินงานร่วมกันแบบใหม่ที่มีเป้าหมายตัวชี้วัดผลสำเร็จร่วมกันทั้งทางการเงินและทางสังคม โดยกลไกความร่วมมือของทั้ง 4 ภาคส่วน และ 4 บทบาท ในการส่งเสริม

การประยุกต์มาตรฐานการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมร่วมกัน จะผลักดันให้เกิด 4 พันเพื่องสู่การสร้างผลสัมฤทธิ์ ได้แก่ 1) ระบบการจัดการเป้าหมาย 2) ทรัพยากร 3) ความรู้นวัตกรรม และ 4) โครงสร้างการร่วมงาน อันเป็นตัวแปรสำคัญที่จะ ผลักดันการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกัน (CO-CREATION SDGs IMPACT) และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (17 SDGs)

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์สถานการณ์การประยุกต์ และรูปแบบแนวทางการประยุกต์กรอบมาตรฐานการประเมินผลสัมฤทธิ์ และคุณค่าทางสังคมในภาคส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย พบว่า แนวทางการเรียนรู้และพัฒนาประยุกต์การกรอบแนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) สู่การพัฒนาสังคม ผ่าน 4 กรอบแนวทางสำคัญ คือ การเรียนรู้ นวัตกรรม การพัฒนาที่ยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลง ซึ่งกรณีศึกษาผู้ประยุกต์มาตรฐานในภาคส่วนต่าง ๆ ในประเทศไทย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาคการศึกษา ได้ดำเนินแนวทางการประยุกต์ตามกรอบ LIST Model ใน 4 มิติหลัก และสะท้อนองค์ประกอบย่อยที่เกี่ยวข้องที่สอดคล้องกับมุมของการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม ของ พระสุริยรัตนบัณฑิต (อาภากร) (2561) พบองค์ประกอบ 20 องค์ประกอบ โดยมีมิติของการเรียนรู้และความพร้อมองค์กร บุคลากรทั้งภายในและภายนอกองค์กรเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้ง ทิศทางการเรียนรู้ในการประยุกต์ริเริ่มการประเมิน มีองค์ประกอบ 7 ประการที่สำคัญกับการเตรียมความพร้อม (Readiness Level) ซึ่งการศึกษาได้สะท้อนว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเตรียมความพร้อม ก่อนการผลักดันนโยบายภาคบังคับเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะลดผลลัพธ์ในทิศทางที่เกิดความเสี่ยงและไม่เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพ 7 Social Impact Capability Framework (Fuzi, Sikora, & Gryszkiewicz, 2018)

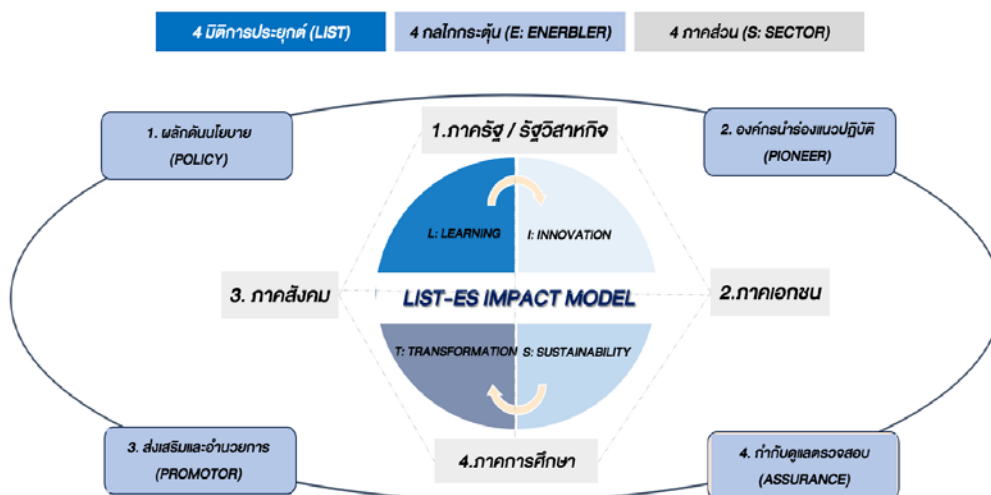
นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบสำคัญของการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมของ Kvam (2018) ที่วิเคราะห์รูปแบบการประยุกต์ในระดับโครงการ และรูปแบบการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมที่ขยายมิติจากการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) เพื่อครอบคลุมมิติต่าง ๆ เช่น สุขภาพ, ความเท่าเทียมทางเพศ, สิทธิมนุษยชน และการเชื่อมโยงการนำเครื่องมือการประเมินผลสัมฤทธิ์ไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในหลากหลายภาค เช่น ภาคสังคม ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้เชี่ยวชาญ และพบว่าการเชื่อมโยงกรอบแนวทางในการผลักดันการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์สู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อช่วยให้เห็นมิติที่เกี่ยวข้องของการประเมินผลกระทบทางสังคม (Nigri & Michelini, 2019)

สำหรับในประเทศไทย มีการขับเคลื่อนในลักษณะ (Bottom-Up) โดยพบความก้าวหน้าในภาคสังคม ด้วยภารกิจหลักและบริบทความต้องการของแหล่งทุนที่มีความจำเป็นในการสะท้อนความโปร่งใสในระดับประเทศและระดับสากล นอกจากนี้ ในภาคการศึกษา พบแนวทางการประยุกต์ในวงกว้างและเริ่มพัฒนา Readiness Level จากระดับผู้ปฏิบัติอย่างเป็นระบบ คู่ขนานกับการส่งสัญญาณสนับสนุนในระดับนโยบายจึงเกิดแรงกระเพื่อมในวงกว้าง ด้วยการสร้างแรงจูงใจการเข้าถึงทุนทางการวิจัย สถานการณ์การประยุกต์ในภาพรวมจึงมุ่งไปที่การสะท้อนรายงานสื่อสารผลสัมฤทธิ์ยังไม่ผูกโยงในระบบการจัดซื้อจ้างและการจัดสรรงบประมาณเหมือนในระดับสากล สำหรับภาคเอกชนที่มีความก้าวหน้าในการประยุกต์มาตรฐานเปิดเผยข้อมูล กรอบข้อมูล ESG (Economic, Social, Governance) ตลอดจนมีกิจกรรมที่มีความเป็นรูปธรรมมีแนวโน้มในการประยุกต์เพื่อสื่อสารประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน สำหรับภาครัฐนับเป็นช่วงของการริเริ่มในหน่วยงานที่มีความพร้อม เช่น รัฐวิสาหกิจ ด้วยกรอบแนวคิดการใช้งบประมาณภาครัฐที่สะท้อนความคุ้มค่าและเกิดสัมฤทธิ์ผล ควบคู่กับการกระตุ้นจากแผนยุทธศาสตร์ชาติ ที่ยึดโยงกับทิศทาง SDGs เป็นจุดผลักดันในการริเริ่มการประยุกต์ในหน่วยงานในฐานะผู้ปฏิบัติ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า การประเมินผลสัมฤทธิ์และคุณค่าทางสังคมในภาคส่วนต่าง ๆ ในประเทศไทยไปสู่การพัฒนาระบบโครงสร้างความร่วมมือและการดำเนินการที่มีผลสัมฤทธิ์และคุณค่าสังคม โดยมีต้นแบบโมเดล LIST MODEL ที่ต่อยอด 20 องค์ประกอบ นอกจากนั้น ยังพบองค์ความรู้สำคัญในการกำหนดทิศทางแนวทางการประยุกต์ผลสัมฤทธิ์และคุณค่าทางสังคมที่นำไปสู่การกระตุ้นและส่งเสริมการร่วมมือข้ามส่วนต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาของสังคมอย่างยั่งยืน ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนโยบายและกฎหมาย ที่กระตุ้นให้หน่วยงานเข้าร่วมในการพัฒนา และประยุกต์ใช้ พร้อมกำหนดแนวทางและแผนยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม การสร้างและส่งเสริมความตั้งใจและความกระตือรือร้นในการใช้โมเดลนี้ รวมทั้งพัฒนาทักษะและความรู้ในการใช้โมเดลนี้ให้กับผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน สังคม และการศึกษา

ภาพที่ 3. โมเดลการประยุกต์ SIA สู่การกระตุ้นเร่งเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การสร้างโมเดลขึ้นมาจากการวิจัยเพื่อการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคมที่เป็นรูปแบบใหม่ ซึ่งมี 4 มิติการประยุกต์ 4 กลไกการกระตุ้น 4 ภาคส่วนในการผลักดันสู่พื้นที่เพื่อการเร่งและขยายผลสัมฤทธิ์ ซึ่งถูกออกแบบเพื่อให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงและพัฒนาโมเดลต่อไป เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการของทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาของสังคมอย่างยั่งยืน และให้ผลสัมฤทธิ์และคุณค่าที่เป็นทั้งด้านการเงินและด้านสังคมอย่างเต็มที่

7. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่า การพัฒนาและการส่งเสริมในทุกภาคส่วนจะช่วยให้มีการสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในประเทศ และยังมีโอกาสในการถ่ายทอดและสร้างเสริมความรู้ให้แก่ภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งพิจารณาส่วนสำคัญที่สุดกับการพัฒนาในมิติต่าง ๆ จากการวิจัย ดังนี้

1. มิติการเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นมิติสำคัญของประเทศไทยในการประยุกต์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการหลอมรวมบทบาทและศักยภาพของทุกภาคส่วน เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภาครัฐและภาคการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและพัฒนาองค์ความรู้ที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มความพร้อมในการใช้งานในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แนวทางคือการส่งเสริมความเข้าใจในการ

นำไปใช้โดยใช้มาตรฐานสากลและหลักการเพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในบริบทที่เหมาะสมกับองค์กรและภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

2. มิติการประยุกต์ การประยุกต์มาตรฐานยังเผชิญกับความไม่สอดคล้องในการเข้าใจและการวางแผนทางเดียวกัน ปัญหาหลักมาจาก 1) ขาดการเชื่อมโยงระหว่างความตั้งใจดีกับการออกแบบและดำเนินกิจกรรม 2) การติดตามผลเกี่ยวกับกิจกรรมเท่านั้นโดยขาดการวางระบบติดตามการเปลี่ยนแปลง และ 3) ขาดการเข้าใจและการเข้าถึงผลสัมฤทธิ์สังคม ต้องมีการยกระดับนโยบายและสนับสนุนเครือข่ายการส่งเสริมวิชาชีพและการสนับสนุนระบบฐานข้อมูลและเครื่องมือในการประเมินที่มีต้นทุนต่ำในการพัฒนาและใช้งาน

3. มิติการส่งเสริมกลไกความยั่งยืน ประเทศไทยควรเน้นการเชื่อมโยงภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อผลักดันบทบาทสำคัญในนโยบายและการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนากรอบแนวทางการประยุกต์ที่เหมาะสมกับประเด็นทางสังคม การสร้างข้อตกลงและความร่วมมือในการประยุกต์กรอบการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางสังคม โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น เพื่อลดข้อจำกัดและความท้าทายในด้านทรัพยากรและงบประมาณ การส่งเสริมความร่วมมือในระดับ Cluster หรือการรวมกลุ่มเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงจาก Bottom-up level ไปสู่การผลักดันในเชิงกฎหมายและข้อบังคับ

4. มิติผลสัมฤทธิ์การเปลี่ยนแปลง การวางกลไกในการกำกับดูแล Impact Transparency เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของการประเมินและการประยุกต์ใช้มีความสำคัญในมิติผลสัมฤทธิ์การเปลี่ยนแปลง โดยการเชื่อมโยงความเป็นสากลเพื่อพัฒนาระบบที่เหมาะสมในทุกภาคส่วนและป้องกันการ Green Washing ผู้วิจัยพบว่า การผลักดันโมเดลมี 3 ปัจจัยสำคัญคือ 1) การส่งเสริมการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างภาคส่วนทุกแห่ง 2) ความสมดุลของบทบาททั้ง 4 ที่นำไปสู่การพัฒนากรอบการประยุกต์ และ 3) การประยุกต์กรอบมาตรฐานที่มีความมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและบทบาทที่เข้มงวดในการกำกับดูแล เพื่อป้องกันการ Green Washing และส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะเพื่อการต่อยอดการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ ระดับการเข้าถึง ครอบคลุม องค์กรผู้ประยุกต์ในระดับภาคส่วน ระดับ Cluster ต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและการสนับสนุนอย่างเหมาะสม ตลอดจนการศึกษาวิจัยฐานข้อมูล ตัวชี้วัด และการประเมินคุณค่าทางสังคมที่เหมาะสมในภาคส่วนต่าง ๆ ให้เกิดการต่อยอดและสร้างประโยชน์ในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- พระสุธีรัตนบัณฑิต (อาภากรโ). (2561). LIST MODEL FOR RESEARCH AND SOCIAL DEVELOPMENT. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต (อาภากรโ), และ พระพรหมบัณฑิต (ธมฺมจิตฺโต). (2562). องค์ประกอบรูปแบบ และกระบวนการสร้างเครือข่ายการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 7(4), 923-937.
- Africa Union. (2021). Linking Agenda 2063 and the SDGs. Retrieved from <https://au.int/agenda2063/sdgs>
- Cassen, R. H. (1987). Our common future: report of the World Commission on Environment and Development. *International Affairs*, 64(1), 126.
- Fuzi, A., Sikora, D., & Gryszkiewicz, L. (2018). Why Taking a Step Back From Social Impact Assessment Can Lead to Better Results. Retrieved from https://ssir.org/articles/entry/why_taking_a_step_back_from_social_impact_assessment_can_lead_to_better_res
- Kvam, R. (2018). *Social Impact Assessment: Integrating Social Issues in Development Projects*. Retrieved from https://publications.iadb.org/en/publications/english/viewer/Social_Impact_Assessment_Integrating_Social_Issues_in_Development_Projects.pdf
- Nigri, G., & Michelini, L. (2019). A Systematic Literature Review on Social Impact Assessment: Outlining Main Dimensions and Future Research Lines. *International Dimensions of Sustainable Management* (pp. 53-67). Online: Springer Cham.